

ארבע הערות בשולי פרשת "ויקרא"

"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִפָּסַם קָרְבָן לַיהוָה מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם" (ויקרא, א', 1-2).

פסוק אחד ושאלות הרבה. ננסה להסתפק בשתיים: "ויקרא" ומנהג הקרבנות.

1. "ויקרא" 1

"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". מה זה ויקרא, מה הוא פתאום קורא? שני אלה כבר שוחחו ביניהם פעמים רבות עד כאן, אף פעם הוא לא "קרא" לו. ההסבר הפשוט מזכיר לנו שכבוד ה' תפס את מקומו באהל מועד ודחק משם את משה החוצה, אם כך כשהוא קורא לו הוא פשוט מזמין אותו להיכנס חזרה לאהל. הכבוד מצמצם עצמו (האר"י הקדוש עוד יעשה מזה מטעמים בהמשך) ומפנה מקום לפגישתו עם משה. באמת פשוט והגיוני, אבל אם זה אמנם כך למה זה נאמר "וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד"? נכון היה לומר: דיבר אליו באהל מועד. פרשנים רבים אוהבים להסביר את הקריאה כאיזה מפגש אינטימי בין האלוהים למשה. הקריאה פירושה קריאה שקטה, רק משה שומע אותה, רק משה יכול לשמוע אותה. לא מפני שכושר השמיעה שלו טוב יותר, אלא שזהו טיב הקשר האינטימי בין שניהם וסגולתו הייחודית של משה לשמוע את הקריאה.

[פעם, אולי גם היום, הייתה קריאה שקטה למילואימניקים, שברגע של מצוקה בטחונות היו קוראים להם ברדיו. אם זה ברדיו אז מה כל כך שקט בזה? מה ששקט הוא שרק יחיד הסגולה בקרבה אינטימית לקצין הגיוס ידעו שאם אומרים "בית מקדש" (למשל) ישר צריך לבוא לבאר שבע, ואם אומרים "אשל אברהם" (למשל) ישר צריך לבוא לירושלים – אותו דבר עם "ויקרא" (אולי)].

בסדר, נגיד שהפרשנים צודקים, אבל למה דווקא עכשיו חשובה כל כך האינטימיות והדיסקרטיות במפגש הפסגה הזה? – לא יודע. ננסה לבדוק את עניין הקרבנות, אולי נלמד משם משהו.

2. קיש, קיש, קריא

היה השבוע יום-עיון מאד מעניין באורנים, על מצוקתם של מדעי הרוח ועל מצוקתה של הרוח בכלל. לא את הכל שמעתי ולא הסכמתי עם כל מה שכן שמעתי, אבל היה מעניין וחשוב, וקצת עצוב היה על הרוח שמתקשה בימים אלו למצוא לה מקום במקומותינו. אבל הודות לפרשת השבוע יכולתי להתנחם בידיעה שזה לא חדש כל-כך ושזהו תהליך שראשיתו בימים הרחוקים ההם.

מה היה לנו – אלוהים בהר סיני, קולות וברקים ושופרות בלתי נראים ורוח, המון רוח. אנשים רואים קולות, אבל לא שומעים חזיונות של ממש. כשאנשים רואים את הקולות לא צריך להלביש אותם בבגדי מלכות ולא לבנות להם ארמונות לשכון בהם. אחר כך זה כבר לא מספיק, אז תופרים בגדי פאר לכהני הרוח ובונים לה משכן-מעט שזהבים לו הרבה.

ואז באה הנפילה הגדולה של עבודת הרוח לסחי של דם הקרבנות, לסרחון של העולה הנשרפת, לצווחותיה של העגלה הנערפת ולטינופת של מה שנשאר מזה (סוף סוף אפשר להבין למה הם נודדים 40 שנה ולא נשארים באותו המקום).

מה טוב יש בעבודת הקרבנות הזו – קביעתו של טקס קבוע, אפשרות למתן תודה, לבקשת כפרה, קביעת מעמד לכהנים, תוספת פרנסה לחקלאים (אם אתם מכירים בוקר בארצנו, שמתפרנס בכבוד מפרותיו – אז אתם מכירים את היחידי) – עבודת אלוהים מסודרת לפרימיטיבים.

המחיר – אבדן הרוח, פאגאניות של דם, אמונה בלי נשמה והמון שריפות ועשן במקומם של עמוד האש והענן.

רק לאחר שנים, עם חורבן הבית, תחליף התפילה את הקרבנות, תאפשר את התודה, הבקשה ונסיונות הכפרה גם ללא קרבנות, ותפריט את הטקס. רק לאחר שנים עם חורבן הבית, תחזור השליטה בדרכי האמונה לאנשי הפלפול והרוח ולא לאנשי הפלפל והמלח, ללומדים ולא ליורשי המעמד, ליודעי הספר ולא לשוחטים (אל תדאגו, אחר כך זה ישתנה שוב).

3. כלום לא קרא

יש רק דרך אחת להסביר את המשבר האלוהי הזה – חוסר האמון, האכזבה והייאוש של מעשה העגל. מה הוא לא עשה בשבילם, איזה ניסים לא ביצע בשבילם, איזה פדות לא נתן להם, איזה תקווה לא הציע להם, איזה מלך מלכי המלכים לא הכתיר בשבילם?! והם – רגע אחד של חוסר בטחון, והם חוזרים לאשפתות מצרים ואיליהם – אין עם מי לדבר! איך הוא אומר שם למשה: בא ניפטר מהחברה האלה, אני כבר אסדר לך עם אחר להוביל אותנו, העם הזה לא בחירה, זה בכי רע (במילים אחרות ראו שמות, ל"ב 9-10). [אם הוא היה מתייעץ עם פיני גרשון, היה מציע לו הפה הגדול, שאם הוא רוצה להוכיח שבאמת "מי כמוך באלים יי"ה היה עליו לקחת ארבעה גויים על כל בן ישראל אחד, אז אולי היה לו סיכוי (עוד לא ברור מה עושים עם עגלי המרבק של צ.ס.קא.)].

בהפטרה לפרשה זאת (לא השבוע, כי שבת שלפני פורים היא שבת "זכור" את אשר עשה לך עמלק). קוראים בישיבה שאומר: "...נֶאֱתַם עֲדֵי הַיָּשׁ אֱלֹהִים מִבְּלַעַד־י... יִצְרִי פֶסֶל פְּלִס תִּהְיוּ וְחִמּוּדֵיהֶם בִּל יוֹעִילוּ... (מ"ד, 8-9), ולא סתם נבחרה דווקא קריאה זאת כהפטרה לפרשתנו. הדרך היחידה אותה מוצא ריבוננו למניעת עבודה זרה היא עבודה נכונה הקרובה ביותר לעבודה זרה, ריכוז הפולחן במקום אחד, אצל משפחה אחת שעליה אפשר לסמוך, גבולות ברורים, יד חזקה וחלונות סגורים לרוח.

4. "ויקרא" 2

אז למה הרגע האינטימי ההוא עם משה?

למרות האכזבה הגדולה מן העם, למרות הכעס הגדול והנכונות לבחור לו עם בחירה חדש, האלוהים המצפוני שלנו מרגיש שיש כאן גם כשלון אישי שלו. הוא זה שלא הצליח, עם כל כוחותיו הגדולים, לתרבת את עם העבדים הזה. אלוהים המצפוני הזה, שעד כה כל פעולותיו מכוונות להושיע את עם ישראל, מבין גם, שהפתרון הנחות של מערכת הקרבנות המונהגת מעתה, אינו רק לטובת העם הזה, אלא אמור להציל גם אותו מפני התדרדרות עמו לאמונה זרה ולעבודת אלילים אחרים.

זאת אמת קשה, מציקה וכואבת, צריך להתחלק בה עם מישהו - ורק עם משה אפשר. אבל בשקט בשקט, שאיש ומלאך לא ישמע. שנאמר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה".